

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye’de milyonlarca engelli yurttaş, fiilen “ev hapsi” koşullarına benzer bir yaşam sürmekte; kamusal, sosyal ve ekonomik hayattan dışlanmış biçimde yaşamaktadır. Engellilerin temel insan hakları sistematik şekilde ihlal edilmekte; şiddet, ayrımcılık ve dışlama pratikleri ise büyük ölçüde cezasız kalmaktadır. Engellilik yalnızca bireysel ve tıbbi bir sorun değildir; iş kazaları, trafik kazaları, ev içi şiddet, çatışmalar, yetersiz beslenme, akraba evlilikleri ve gebelik-doğum süreçlerindeki yetersizlikler engelliliği toplumsal olarak yeniden üretmektedir. Buna karşın, geleneksel önyargılar ve sağlamcı yaklaşım engellilerin karşı karşıya olduğu eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Sağlamcılık ideolojisi engellilere yönelik her alanda ayrımcılığı yeniden üretmektedir. Evde, sokakta, işte, okulda, hastanede, cezaevinde, stadyumda, parkta ve kısacası her yerde engellilere sağlamcılığa maruz kalmakta; yasanın, anayasanın ve BM Engelli hakları sözleşmesinin tanımladığı hakları yaşama geçirilmemektedir. Medyada engellileri yok sayan veya ayrımcı bir dille temsil eden yaklaşımlar egemen durumdadır. Siyasette engellilere yönelik güçlü ve geleneksel bariyerler inşa edilmiş ve bunları aşmak adına yeni mekanizmalar gereklidir. Kamuda ve özel sektörde iş bulabilen engellilere yönelik mobing ve sağlamcılık saldırganlığı devam etmektedir. Türkiye 20 yıl önce onayladığı ve imzaladığı BM Engelli hakları sözleşmesini tam olarak uygulamamaktadır. 2005 yılında çıkarılan Erişilebilirlik mevzuatı hala yaşama geçirilmemiştir. Engelli yurttaşların temel haklarını yaşama geçirmek, sağlamcılıkla mücadele etmek ve engelli yoksulluğunu ortadan kaldırmak amacıyla Anayasa’nın 98’inci, İçtüzüğü’nün 104’üncü ve 105’inci Maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını saygılarımla arz ederiz. (03.12.2025)

Gülüstan KILIÇ KOÇYİĞİT
DEM Parti Grup Başkanvekili
Kars Milletvekili

Sezai TEMELLİ
DEM Parti Grup Başkanvekili
Muş Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Türkiye’de Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’nin yükümlülükleri yerine getirilmemekte, özellikle erişilebilirlik alanındaki düzenlemeler yaklaşık yirmi yıldır fiilen ertelenmektedir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı yasa uygulanmadığı gibi, kamusal alanların, ulaşımın, kurumların ve dijital hizmetlerin engelliler için erişilebilir hale getirilmesi konusunda ciddi bir irade ortaya konmamaktadır. Bu durum engellilerin eğitim, sağlık, istihdam ve çalışma haklarını ağır biçimde aşındırmaktadır. Engelli istihdamına dair güncel veriler dahi kamuoyuyla paylaşılmamakta; mevcut sınırlı veriler engellilerin yaklaşık yüzde 80’inin işgücü piyasasının dışında kaldığını göstermektedir.

Nüfusun yüzde 13’üne yaklaşan engelli nüfus; erişilebilirlik, istihdam, eğitim, sağlık ve siyasal hayata katılım haklarından yoksun bırakılmaktadır. Kamu ve özel sektörde uygulanması gereken yüzde 3’lük engelli istihdam kotası dahi uygulanmamakta; bu durum engellilere yönelik ayrımcı politikanın sürekliliğini ortaya koymaktadır. Kamuda çalışabilen sınırlı sayıdaki engelli ise çoğunlukla yardımcı hizmetler sınıfına mahkûm edilmekte, mesleki gelişimleri engellenmekte ve mobbinge maruz bırakılmaktadır.

2024–2025 döneminde engelliler açısından hak kayıpları artmıştır. Emeklilik koşulları ağırlaştırılmış, prim gün sayıları artırılmış ve engelli emekçilerin sosyal güvenlik hakları zayıflatılmıştır. Engelli aylıkları ise açlık sınırının çok altında kalmıştır. 2025 yılı itibarıyla engellilere ödenen aylıklar, temel yaşam giderlerini karşılamaktan uzak olup 4-7 bin bandındadır. Buna karşılık, açlık sınırı 30 bin TL’ye, yoksulluk sınırı ise 97 bin TL’ye yükselmiştir. Evde bakım aylığı da (11.702) benzer biçimde yetersizdir ve devletin engellilere yaklaşımının sosyal hak temelli değil, yetersiz bir yardım anlayışına dayandığını göstermektedir.

Öte yandan, çoğu ithal olan medikal cihazlara erişim neredeyse imkânsız hale gelmiş, SGK ödemeleri ile gerçek piyasa fiyatları arasında derin bir uçurum oluşmuştur. Ayrıca 2024 sonunda yapılan düzenlemelerle araç yenileme süresi uzatılmış, yerlilik şartı getirilmiş ve ehliyet kodları üzerinden yeni mağduriyetler yaratılmıştır. Bütün bu uygulamalar engellilerin yaşamını daha da zorlaştırmaktadır. Sağlamlıklı mücadele edilmesi, engelli haklarının tanınması ve uygulanması amacıyla kapsamlı bir araştırma gereklidir.

GEREKÇE

Türkiye’de engelliler için güncel ve ayrıntılı veri toplanması, bütçe paylarının engelli nüfusu oranına göre belirlenmesi, erişilebilirlik yasalarının uygulanması, istihdam kotasının yüzde 10’a çıkarılması ve kamu emekçilerine engelli hakları eğitimi verilmesi yaşanan sorunlara kısmi çözümler sunacaktır. Ayrıca işaret dili tercümanlarının istihdamı, temel yurttaşlık geliri uygulaması, mobbingin cezalandırılması, medyadaki ayrımcı dilin önlenmesi ve nadir hastalıklar için kamusal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi planlanmalıdır.

Türkiye’de engelli nüfusun yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, eğitim, medeni durum, il ve engel gruplarına göre güncel verileri tespit edilmeli ve her engel grubunun ihtiyaçları veri esaslı olarak kamusal bir hizmet kapsamında planlanmalıdır.

20 yıldır ertelenen/ötelenen erişilebilirlik mevzuatı; binalar, yollar, kaldırımlar, geçitler, otopark ve parklar, asansörler, yemekhaneler, kurum internet siteleri, e-devlet uygulamaları, mevzuat ve tüm çalışma ortamlarında uygulanmalıdır.

Başta belediyeler ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı personeli olmak üzere, tüm kamu emekçilerine yönelik engelli hakları farkındalığı eğitimleri düzenlenmelidir. Tüm bakanlıkların taşra teşkilatlarında, belediyelerde ve üniversitelerde kadrolu işaret dili tercümanı istihdam edilmelidir. Braille alfabesiyle hazırlanan materyallerin ve işaret dili kullanımının yaygınlaşması ve işaret dili tercümanlarının iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla kapsamlı bir program uygulanmalıdır. Engelliler için okul öncesinden başlayarak yüksek öğrenime kadar bütünleştirme programları mevcut ayrımcılık sorunlarını aşacak şekilde yeniden planlanmalıdır. Uygulamada sınıf mevcutları ve özel eğitim kadroları bütünleştirme ve kaynaştırma eğitimi için uygun değildir. Bu alanda yeterli atama yapılmalı ve sınıf mevcudu 20'nin üzerinde olmayacak şekilde bütünleştirme/kaynaştırma öğrencilerine karma sınıflarda eğitim hakkı tanınmalıdır.

Engelli yoksulluğu çok temel bir sorundur. Bu konuda hane geliri değil engelli kişinin gelir/servet durumu ölçü alınmalı ve kişi geliri asgari ücretin altında kalan tüm engellilere temel yurttaşlık geliri desteği sunulmalı ve bu miktar asgari ücretin altında kalmamalıdır. Mevcut durumda engelli ödenekleri enflasyona karşı korunmamış ve reel olarak açlık sınırının bile çok altında kalmıştır.

Engelli yoksulluğunun kısır döngüsünü kırmak ancak insan onuruna yakışır iş ve yaşam koşullarının sağlanmasından geçer. Engelli emekçilerin işyerinde maruz kaldığı sağlamsızlık ve mobbing pratikleri cezai yaptırıma tabi tutulmalı, işyerinde ayrımcılık önlenmeli, işyerlerinin erişilebilirlik sorunları evrensel tasarıma uygun olarak yeniden kurulmalı ve insan onuruna yakışır iş ve yaşam koşulları sağlanmalıdır.

Engellilerin medyada, siyasette ve ekonomik yaşamda temsili için teşvik edici mekanizmalar kurulmalı, engellilere yönelik ayrımcı söylemin yeniden üretilmesine karşı tedbirler alınmalıdır. Mevcut durumda engellilerin temsili sorunlu olup hep “yardım, acizlik, şiddet, istismar veya herşeye rağmen başarı vb.” şekillerde sunulmaktadır. Engellilerin özne olduğu mecralar desteklenmeli ve eşitlikçi bir dil kurulmalıdır.

Engelliler her alanda olduğu gibi cezaevlerinde de hak ihlalleri ve sağlamsızlığa maruz kalmaktadır. Cezaevlerindeki engellilerin yaşam ve sağlık haklarının korunması ve denetimli serbestlik koşullarının iyileştirilmesi amacıyla bir düzenleme gerekmektedir. Adliye binalarında fiziki erişilebilirlik sorunları çözülmeli, e-devlet, resmi gazete ve genel mevzuatta işaret dili versiyonları ve braille versiyonları geliştirilmelidir.

Engellilerin yaşam ve sağlık haklarını doğrudan etkileyen yardımcı teknolojilere erişim sorunu henüz aşılmamıştır. Sık sık yaşanan kur şokları nedeniyle çoğu ithal olan ilaç, tıbbi cihaz ve medikal araçlara erişimde güçlük yaşayan tüm engelliler desteklenmelidir. Mevcut durumdaki SGK destekleri sağlık ve yaşam haklarını korumaktan çok uzaktır. Sosyo-ekonomik düzeyi yeterli olmayan birçok engelli çok ciddi riskler alarak kalitesiz ürünlere yönelmek zorunda

kalmakta ve bu durum yeni engellilik risklerini, yaralanmaları beraberinde getirmektedir. Engellilerin rapor alma süreçleri sadeleştirilmeli, kolaylaştırılmalı ve bu konuda hastanelerde ayrı birimler kurulmalıdır. Rapor güncelleme ve yenileme süreçlerinden engelliler büyük bir mağduriyet yaşamaktadır.

SMA, Serebral Palsi, SSPE ve Down Sendromu olan kişilerin, nadir hastalığı olanların ve ailelerinin gerekli sosyo-psikolojik ve ekonomik destekten yoksun olmaması için “erdemli bir kamu hizmeti” sunulmalıdır. Türkiye’de sayısı sınırlı olan bu bireylerin yardım toplama süreçlerinde mağduriyetlerinin önüne geçilmesi, bu konuda kamusal bir fon oluşturulması ve ailelere sosyo-psikolojik destek sunulması gerekmektedir.

Rehabilitasyon merkezleri kamusal bir anlayışla yeniden düzenlenmeli; şiddet ve işkence iddiaları derhal soruşturulmalıdır. Türkiye’de rehabilitasyon ve özel bakım merkezlerinin fiziksel altyapı yetersizlikleri sunulan hizmeti olumsuz etkilemekte, bu yerlerde çalışan kişilerin güvencesiz olması kalıcı sorunlara yol açmaktadır. Güvencesiz çalışma sonlandırılmalı ve bu hizmetler kamucu bir yaklaşımla verilmelidir. Buralarda engellilere yönelik onur kırıcı işkence ve eziyet pratikleri önleyici bir yaklaşımla denetlenmeli ve bu yöndeki iddialar ivedilikle soruşturulmalıdır.

Otistikler başta olmak üzere norö-çeşitli engellilere yönelik dışlayıcı söylem ve pratiklerin yaptırımsız kaldığı, engellilere yönelik şiddetin cezasız kaldığı bilinmelidir. Bu cezasızlık politikası durdurulmalı ve engellilere yönelik eğitim için geleneksel tutum ve yaklaşımlardan vazgeçilmelidir. Bu konuda alternatif iletişim ve eğitim yöntemleri için gerekli kamusal girişimler başlatılmalıdır.

Son olarak, deprem, afet ve kitlesel yıkımların engelliler üzerindeki etkileri dikkate alınarak uzun vadeli sosyal destek programları hayata geçirilmesi gerekmektedir. Çatışma ortamlarının, depremlerin ve benzeri kitlesel yıkımların sosyal yapıya olumsuz etkilerinin engellilerin sorunlarını derinleştirdiği örülmeli, bu süreçlerde engelli kalan nüfusa yönelik kapsamlı destekleme programları başlatılmalıdır.

Engellilik alanında hak ihlallerinin giderilmesi, BM engelli haklarının uygulanması ve sağlamcılık ideolojisine karşı kapsamlı bir mücadele başlatılması amacıyla Anayasa’nın 98’inci, İçtüzüğü’nün 104’üncü ve 105’inci Maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını saygılarımla arz ederim.